

Koulujen erilaiset käytännöt maahanmuuttotastaisten oppilaiden koulupolulla - KIEPPI-toimenpideohjelman loppuraportti

4.1 Kouluyhteisöön kuulumisen ja sen tuki vaihtelee

Keskeisiä tuloksia

- Maahanmuuttotastaisten oppilaiden kokemukset kouluyhteisöön kuulumisesta ja saadusta tuesta vaihtelevat.
- Vuorovaikutussuhteet opetuskieltä puhuvien oppilaiden kanssa tukevat kielen oppimista ja kouluun kiinnittymistä. Haasteena on kuitenkin kouluissa usein työajan, henkilöstöresurssien ja yhteisten käytänteiden puute.
- Valmistava opetus jää usein erilleen muusta kouluyhteisöstä, vaikka maahanmuuttotastaisille oppilaille on tärkeää kuulua yhteisöön ja tutustua opetuskieltä puhuviin oppilaisiin.

Koulun tulee olla sosiaalisesti turvallinen oppimisympäristö, jossa tuetaan oppilaan kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta¹⁵. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus vuorovaikutukseen ja kouluyhteisöön kuulumiseen. Kouluympäristön tulee tukea opetuskielen oppimista ja luontevaa käyttöä.¹⁶ Osallisuuden tunteella on keskeinen merkitys oppimiselle: mitä enemmän opettaja kiinnittää huomiota oppilaaseen ja tarjoaa hänelle tukea hyödyntäen kieli- ja kulttuuritietoista opetusta, sitä enemmän oppilas kiinnittyy oppitunnin toimintaan⁷.

Valmistavan opetuksen opettajalla on tärkeä tehtävä luoda turvallinen ja lämpimästi tervetulleeksi toivottava ilmapiiri sekä tukea oppilaan tuleamista osaksi kouluyhteisöä⁸. Valmistavan opetuksen oppilailla on opetuksen järjestäjien, rehtoreiden ja opettajien mukaan suuri tarve olla enemmän vuorovaikutuksessa opetuskieltä puhuvien oppilaiden kanssa. Sen lisääminen parantaisi niin valmistavan opetuksen kuin oman äidinkielen opetuksen laatua.² Oppilaiden opetuskielen oppimista, kotoutumista ja osallisuutta edistäisivät opetuksen järjestäjien mukaan vuorovaikutukseen liittyvien tekijöiden kuten vertaistuen, kaverisuhteiden ja sosiaalisuuden vahvistaminen sekä harrastusten parempi tuki³.

Sekä valmistavan opetuksen että oman äidinkielen opettajat pitivät opetuksessa erityisen tärkeinä vuorovaikutustaitoja, puhumis- ja ilmaisurohkeuden vahvistamista sekä oppilaan mielenkiinnon kohteista puhumista. Opettajat kiinnittivät huomiota myös siihen, että jokainen oppilas saa ja uskaltaa osallistua tunneilla, oppilaita motivoidaan koulunkäyntiin. Opettajat myös tukevat oppilaiden vahvuuksia.² Opetushenkilöstön mukaan luokassa pitäisi keskustella avoimesti rasismista ja epätasa-arvosta. Heidän mielestään opettajien olisi myös yleisesti oleellista tarkastella esimerkiksi omia etniseen taustaan liittyviä

asenteitaan ja uskomuksiin. Moni opetuksen järjestäjä kokee, että kielitietoisella pedagogiikalla tuetaan oppilaiden toimijuutta ja osallisuutta.³

Vuorovaikutussuhteiden tukeminen vaatii konkreettisia toimia ja mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi välituntitoimintaa tai harrastuksia. Oppilas, jolla on vielä kehittyvä opetuskielen taito, voi tarvita aikuisen tukea ja ohjausta muodostaakseen vertaissuhteita. Tällaista henkilöstöresurssia, kuten opettajien tai koulunkäynninohjaajien työaikaa, ei ole aina riittävästi saatavilla.⁶ Opettajat luovat mahdollisuuksien mukaan oppilaille tilaisuuksia olla vuorovaikutuksessa opetuskieltä äidinkielenään puhuvien oppilaiden kanssa³. Rehtorit pitävät valmistavan opetuksen ja koulun opetuskieltä puhuvien oppilaiden vuorovaikutustilanteita tärkeinä, mutta niiden toteuttamismahdollisuudet ovat usein huonot⁶. Osan opetuksen järjestäjistä mukaan ryhmäyttämiseen tarvitaan lisää täydennyskoulutusta³.

Haasteista huolimatta kouluissa on kehitetty useita hyviä käytänteitä vuorovaikutussuhteiden tukemiseen. Oppitunneilla on tärkeä kiinnittää huomiota ryhmien ja parien muodostamiseen sekä riittävään tukeen, jotta yhdessä tekeminen onnistuu. Maahanmuuttotilanteiden oppilaiden aktiivinen osallistaminen koulun toimintoihin, kuten vertaistutorointiin, tuki- ja kummioppilastoimintaan sekä oppilaskunnan hallitukseen, edistävät oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Kummioppilaat ja kaveriluokat kehittävät valmistavan opetuksen oppilaiden vuorovaikutusta perusopetuksen kanssa. Myös eri kielten ja kulttuurien näkyminen koulun arjessa edistää oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Tärkeitä ovat myös säännöllinen ryhmäyttäminen, yhteinen toiminta, ohjattu välituntitoiminta ja erilaiset kerhot.⁶

Osa valmistavan opetuksen opettajista kokee, että sanasto ja kielioppi on opeteltava ennen kuin koulun opetuskieltä voidaan käyttää arjessa ja vuorovaikutuksessa. Näiden opettajien tunneilla oppilaat opettelevat sanastoja sanakokeisiin ja tekevät itsenäisesti kirjaa eteenpäin sen sijaan, että vuorovaikutukselliseen kielenoppimiseen ohjattaisiin alusta alkaen. Uusi kieli opitaan vuorovaikutuksessa, minkä vuoksi olisi tärkeää tukea oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Kynnys käyttää opetuskieltä madaltuu ryhmä- ja parityöskentelyssä.⁷

Valmistava opetus näyttäytyy toisinaan kouluyhteisöstä erillisenä kokonaisuutena. Erillisyyttä korostaa esimerkiksi se, että vaikka oppilaat ovat integroituneet muihin ryhmiin oppitunneilla ja koulun yhteisissä tapahtumissa, valmistavan opetuksen ryhmän opettaja haetaan paikalle, jos hänen ryhmänsä oppilas tarvitsee apua. Tällöin käytännössä osoitetaan, että kaikki opettajat eivät ole vastuussa näistä oppilaista. Osallisuutta ja vuorovaikutteista oppimista hankaloittavat myös integraatiotunnit, joissa perusopetuksen oppilaat ja valmistavan opetuksen oppilaat jaetaan säännöllisesti omiksi ryhmikseen.⁷ Oppilaiden välistä vuorovaikutusta edistää se, että valmistavan opetuksen luokat sijaitsevat muiden luokkien kanssa samoissa kerroksissa ja tiloissa. Koulupäivien suunnittelussa on hyvä ottaa huomioon oppilaiden reittien luonnollinen risteäminen esimerkiksi välitunneilla, ruokailuissa, valinnaisaineissa tai muussa koulun ohjatussa toiminnassa.⁶

Ennen Suomeen tuloaan alle seitsemän vuotta koulua käyneet oppilaat kokevat saavansa enemmän tukea opettajilta, vertaisilta ja perheeltä kuin pidempään koulua käyneet oppilaat. Mitä vähemmän aikaa oppilas on käynyt koulua ennen Suomeen tuloa, sitä enemmän hän kokee saavansa tukea. Näillä oppilailla yleinen kognitiivinen kiinnittyminen kouluun on korkeaa, mikä ilmenee muun muassa myönteisenä suhtautumisena oppitunteihin. Oppilaat, jotka ovat käyneet koulua seitsemän vuotta tai enemmän ennen Suomeen tuloa tai ovat olleet 5–12 kuukautta valmistavassa opetuksessa, kokevat saavansa vähemmän tukea kuin vähemmän aikaa opetuksessa olleet. Mitä pidempään oppilas on ollut valmistavassa opetuksessa, sitä vähemmän hän kokee saavansa tukea esimerkiksi opettajaltaan. Tämä voi selittyä sillä, että opettajat ja huoltajat kohdentavat tukeaan erityisesti oppilaille, jotka hyötyvät siitä eniten, mikä voi vahvistaa juuri heidän kognitiivista kiinnittymistään koulutyöhön. Samalla oppilaiden kokemus koulutyön tärkeydestä heikentyy: mitä kauemmin

valmistavassa opetuksessa ollaan, sitä vähemmän merkitykselliseksi koulutyö koetaan. Lukuvuoden lopussa kiinnostus kohoaa hieman ylöspäin.⁷

Luvattomat poissaolot ovat yhteydessä oppilaiden kuulumisen tunteeseen ja vertaissuhteisiin. Oppilaat, joilla on luvattomia poissaoloja, kokevat saavansa vähemmän tukea vertaisiltaan. Lisäksi he kokevat arvioinnin vähemmän reiluksi, hallitsevat koulutyötään heikommin ja asettavat muita oppilaita matalampia koulutuksellisia tulevaisuustavoitteita. Luvattomat poissaolot selittävät myös muita oppilaita heikompia koulutukseen liittyviä sosiaalisia arvostuksia ja tavoitteita. Poissaolojen estäminen ja kouluun kiinnittymisen edistäminen ovat keskeisiä tekijöitä, jotka tukevat oppilaan integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kun oppilas kokee kuuluvansa kouluyhteisöön, hänellä on paremmat edellytykset rakentaa saavutettavia koulutustavoitteita, kehittää toimijuuttaan ja osallistua aktiivisesti ympäröivään yhteiskuntaan.⁷